

Regina Balčiūnienė

Lietuvių kalbos rašybos mokymo
atmintinė pradinukams

Regina Balčiūnienė

***Lietuvių kalbos rašybos mokymo
atmintinė pradinukams***

Šiaurės Lietuva
1996

Recenzavo: ŠPI Lietuvių kalbos mokymo
katedros doc. E. Adomavičienė,
Šiaulių Aukštabalio pradinės
mokyklos mokytoja metodininkė
B. Jaugienė

ISBN 9986 - 705 - 13 - 4

© R. Balčiūnienė
© Šiaurės Lietuva, 1996

I. ĮSIDĖMĖKITE ŠIŲ ŽODŽIŲ RAŠYBA

Ažuolas, ašotis, aša, žąsis, vąšas, lėšis, Kęstutis, kąsnis, kąsti, drąsus, drąsa, drįsti, drąsinti, graža, gražinti, išgąstis, trąša, pažįstamas, kęsti, skęsti, spręsti, švęsti, lįsti, skųsti, siųsti, gražtas, gręžė, grįžti, trąša, tręšia, tęsinys, tęsti, mąstyti, mįslė...

Šiandien, medžiaga, vėliava, baudžiava ...

Rugiagėlė, rugiapjūtė, bulviakasis, piliakalnis,
dalgiakotis, kelialapis, plačialapis, plačiašakis,
plačiapetis, šakniavaisis, ugniavietė ... } -ia-
Keturiasdešimt, penkiasdešimt ... } ~~-e-~~

Penketas, ketvertas, trejetas, dvejetas, keletas ...

Dviese, trise, keturiose, penkiese...

Ačiū - tai vienintelis lietuvių kalbos žodis, kurio gale rašome ū.

Ko? - manęs, tavęs, savęs.

Ką? - mane, tave, save.

Ypač, ypatingas, yla ...

Po ažuolu augo baravykas. Pas senele yra keletas žąselių. Kietą riešutą negreit perkąsi. Kęstutis grįžo iš kelionės. Šiandien mama tręšė daržoves. Tarp plačiašakių eglaičių žaliuoja ažuoliukai. Tavo ašotis iš visų gražiausias. Užminsiu mįslę keturgyslę. Ačiū, kad gražinai man knygą. Prie jūros mačiau skęstančią saulę. Laukus puošia

mėlynžiedės rugiagėlės. Jonukas mąsto, kaip išspręsti uždavinį. Keliautojams teko iškęsti ir šaltį, ir karštį. Važiavome pažįstamu keliu pro piliakalnį. Ypač mane padrąsino mokytojos žvilgsnis. Atėjo keletas mokinių į aikštę, bet tavęs nesulaukė. Miške sutikome trejetą draugų. Prisigrybavę penkiese grįžome namo.

II. FONETIKA

1. Po *j* niekada nerašome minkštumo ženklo, nes jis tariamas minkštai: *jaunas, Jonas, jam ...*
2. Dvigarsiuose *il, im, in, ir, ul, um, un, ur* - netariame ir nerašome ilgųjų balsių : *kurmis, pinti, skinti, pilkas, stumbras ...*
3. Kai žodyje, susidūrus 2 ar daugiau priebalsių, nežinome ką rašyti, reikia tikrinti, parenkant tokį giminišką žodį, kuriame po neaiškaus priebalsio eitu balsis :
dirbti - dirba,
dygti - dygo,
skalbti - skalbė,
grėbti - grėbė.

Joneliui įsakė anteles saugoti ir ganyti. Lenk medį, kol jaunas. Pilnos laktelės baltų vištelių. Staugia vilkas pagiry. Onelė išmoko kaseles susipinti. Ežero dugne daug dumblo. Sausas medis lūžta, o žalias linksta. Po lietaus miške grybai ėmė dygti. Dirbtuvėse mokiniai mokosi matuoti, brėžti, drožti, grėžti. Ji stebi, kaip dygsta žolytė, kaip sprogsta medžių pumpurai.

III. DAIKTAVARDŽIU IR BŪDVAARDŽIU GALŪNIŲ RAŠYBA

1. Daiktavardžių ir būdvardžių vardininke niekada galūnėje nerašome e: *keltas, žalia, vyšnia, viešnia, tuščias, svečias ...*

2. Nosines raides galūnėse rašome:

vns. G. *žmogų, namą, pelę, kelią, šviesią, gražią ...*

dgs. K. *žmonių, namų, pelių, kelių, šviesių, gražių ...*

3. Jei daiktavardžio galininkas atsako į klausimą kada?, rašome galūnėje nosinę: *vasarą, pavasarį, rudenį, žiemą...*

4. Vietininko galūnėje visada rašome e :

vns. Vt. *kieme, salėje, lankoje, akyje, kambaryje ...*

dgs. Vt. *kiemuose, salėse, lankose, akyse, kam-
baryuose ...*

5. Atkreipkite dėmesį į giminę:

vyr. g.

mot. g.

-uose

-ose

plačiuose laukuose,

erdviuose klasėse,

geruose namuose,

žaliose pievose.

6. Kartais vietininko galūnė vartojama ir sutrumpintai: *klasėj, knygoj, miškely, širdy, pušy ...*

7. Jei neaišku, ką rašyti, tikriname:

a) vns. N. *katei,*

G. *katę,*

Įn. *kate,*

dgs. G. *kates,*

nes vns V. - katė.

Kiti pavyzdžiai:

didelei mergytei, nes didelė mergytė,

didelę mergytę, nes didelė mergytė,

*su didele mergyte, nes didelė mergytė,
dideles mergytes, nes didelė mergytė.*

b) vns. N. pirkiai,
G. pirkia,
Įn. pirkia,
dgs. G. pirkias, } nes vns. V. pirkia.

Kiti pavyzdžiai :

*skaniai vyšniai, nes skani vyšnia,
skanių vyšnių, nes skani vyšnia,
su skania vyšnia, nes skani vyšnia,
skanias vyšnias, nes skani vyšnia.*

8. Dgs. N. - iams, nes vns. V. - is, - ias :

*nameliams, nes namelis,
svečiams, nes svečias,
peiliams, nes peilis,
keliams, nes kelias.*

9. Dgs. Įn. - iais, nes vns. V. - is, - as :

*su auksiniais berželiais, nes auksinis berželis,
mediniais tiltais, nes medinis tiltas.*

10. Jei būdvardžio vns. V. galūnėje - us, tai dgs. V. - ūs :

*tamsus - tamsūs,
lygus - lygūs,
tylus - tylūs,
švelnus - švelnūs,
nuostabus - nuostabūs...*

11. Jei būdvardžio vns. V. galūnėje - is, tai dgs. V. - iai :

*medinis - mediniai,
geležinis - geležiniai,
auksinis - auksiniai.*

Pavasarij vyšnia balta lyg nuotaka. Žalia žolė, bet ne žolė, su uodega, bet ne pelė. Sunkus kelias per kopas. Dirbsiu darbelį per visą šviesią dienele. Žalių žievelių prilupome, gardžių lapelių priskabėme. Atitiko kirvis kotą. Po ažuolu radau didelį baravyką. Karalius liepė atnešti gražią paukštytę. Pelytė medine asla nubėgo į urvelį. Didžiuojasi tėveliai geru sūnumi. Auga duonelė pilkoj žemelėj. Laukuose darbas darbą vijo. Pievose jau pražydo šalpusnis. Broliams patiko dirbti sode. Šitai vyšniai ir kriaušei reikia paberti trąšų. Atnešiau vandens visiems medeliams palaistyti. Mano sesutei labai patinka rožės. Mediniai laipteliai vedė tiesiai į pilį.

IV. PRIEŠDĖLIŲ RAŠYBA

1. są- :

sąjunga, sąskaita, sąsiuvinis, sąžinė, sąrašas, sąlyga, sąskrydis, sąnarys, sąstatas, sąžiningas, sąjūdis, sąsiauris, sąšlavos...

2. į- :

įdomus, įžvalgas, įtarus, įkyrus...

Mokytoja perskaitė uždavinio sąlygą. Saulius atsivertė sąsiuvinį ir užsirašė datą. Mamytei skauda sąnarius. Įdomus žmogus, kuris daug žino. Aplink ausį zvimbė įkyri musė. Vištos kapstėsi po sąšlavyną. Bandau rasti užsiėmimą, kad mažiau graužtų sąžinę.

V. PRIESAGU RAŠYBA

1. **-el** - (mažybinių - maloninių žodžių) :
šakelė, saujelė, uogelė, tėvelis, vėjelis...
2. **-uotas, -uota** (padaromi iš vyr .g .daiktavardžio):
taukuotas - taukai,
spygliuotas - spyglys,
mėiluotas - muilas.
3. **-otas, -ota** (padaromi iš mot .g .daiktavardžio):
barzdotas - barzda,
kuprotas - kupra,
šakotas - šaka.

Vaikiškose knygelėse daug pėveikslėlių. Ir giesmelė kaip varpelis viršum eglių supas. Grok, žiogeli, smuikeliu. Rudenį dažnai būna lietingas oras. Mildutė braidžioja po rasotą pievos žolę. Senelė numezgė raštuotas pirštines. Kur akys užmato driekiasi derlingi laukai. Šiandien lankiausi vaikiškų drabužių parduotuvėje. Kęstutis išgirdo tylų, paslaptinę šauksmą. Po langu auga šakota obelis. Rudenį oras dažnai būna darganotas.

VI. VEIKSMAŽODŽIŲ GALŪNIŲ RAŠYBA

1. Esamojo laiko veiksmažodžių III asm .visada galūnėje **-a** arba **-ia** :
dainuoja, liūliuoja, dirba, šaukia, braukia, jaučia...
2. Esamojo laiko veiksmažodžių dgs. I ir II asm. galūnės priklauso nuo vns. III asm .

dgs. I asm. žengiamo, } nes vns. III asm. žengia.
II asm. žengiate, }

3. Būtojo kartinio laiko II asm. rašome -ai, kai III asm. -o :
tylėjai, nes tylėjo,
dirbai, nes dirbo.

-ei, kai III asm. -ė :
sakei, nes sakė,
rašei, nes rašė.

4. Būtojo kartinio laiko I asm. galūnėje po minkšto
priebalsio rašome -au :

mačiau, plaukiau, jaučiau...
(nėra dvibalsio - eu).

Už miško atsiveria platūs laukai. Skuodžia kiškis per laukus. Po skambučio visi žengiame į klasę ir laukiame mokytojos. Ar parnešei bulvių, Petriuk? Dar neparnešiau. Jeigu matei, tai ko pats negelbėjai. Siūbuoja, linguoja medeliai nuo vėjo. Šaukiau tave vardu, bet tu neišgirdai. Jaučiau jį netoliese esant. Ko tu taip vėlai atėjai? Eidamas mišku pamačiau kiškį.

VII. VEIKSMAŽODŽIŲ PRIESAGŲ RAŠYBA

1. -iavo :

žygiavo, keliavo, mojavo, šuoliavo, išsirikiavo, važiavo,
žingsniavo...

2. -auti, iauti :

triukšmauti, keliauti, išdykauti...

3. -yti :

kirmyti, lakstyti, adyti...

Laukuose sužaliavo rugiai. Jonukas užšoko ant arklio ir nušuoliavo. Pamokoje nevalia triukšmauti. Užteks tau kirmyti, laikas keltis. Sveika lakstyti po rasotą žolę. Ėmė Jonelis antelių prašyti, maldauti, kad jos išliptų iš vandens.

VIII. VEIKSMAŽODŽIŲ PRIEŠDĖLIAI

Priešdėliai rašomi su žodžiais kartu, o prielinksniai rašomi atskirai:

įėjo į vidų, **perbėgo** per gatvę, išėjo iš namo...

į-:

įlėkė, įvedė, įmetė, įsuko, įėjo, įsakė...

iš-:

išėjo, išbėgo, išsigando...

už- :

užžėlė, užšoko, užsegė, užmetė, užnešė, užžėrė...

at- :

atbėgo, atžėlė, atpjovė, atvežė, atnešė, atsakė...

ap- :

apgavo, apgadino, apspjovė, aptaškė, apsnigo...

Iš žemės ištryško tyras vandenėlis. Juodas katinas perbėgo per kelią. Dabar uždegti ugnį labai paprasta. Pavasarį rugiai turi prisikelti, užaugti, išnokti. Kaimynė įpylė į ąsotėlį sulos. Laišką reikia parašyti ir į pašto dėžutę įmesti. Kelius užžėrė sniegas. Piktžolės užžėlė visą patvorį. Nusprendė turistai įkopti į aukštą kalną. Pelytė paspruko nuo katino ir įlindo į urvelį. Išbėgo kiškis iš krūmų.

IX. PRIEVEIKSMIS

Prieveiksmio, atsakančio į klausimą **kaip?**, gale rašome -
iai:

gražiai, skaniai, tamsiai, tyliai, švelniai...

Kaitriai šildė saulė. Vėjelis švelniai judino krūmų šakeles. Seniai nurimo vėjas. Slėniu tolyn srauniai tekėjo upelis. Skaniai kvepia duonelė. Nauja šluota gražiai šluoja. Žvaliai žengėme pirmyn ir rinkome žemuoges.

X. SKYRYBA

1. Vienarūšės sakinio dalys atskiriamos kableliais.

Mokykloje vaikai skaito, rašo, dainuoja.

2. Prieš jungtukus **o, bet, tačiau, kad, nes** visada rašome kablelį.

Gražiai kalba, bet nedirba. Aš skaitysiu, o tu klausysi.

3. Jei prieš vienarūšės sakinio dalis kartojasi jungtukas **ir**, tai prieš antrąjį bei kitus jungtukus **ir** dedamas kablelis.

Darželyje pražydo ir astros, ir ramunės, ir jurginai.

4. Kai vienarūšės sakinio dalys sujungtos jungtuku **ir**, kablelio nededame.

Darius kalė, dažė ir dailino inkilėlį.

5. Daiktavardžiai, kuriais į ką nors kreipiamės, gali būti tik šauksmininko linksnio. Jie neatsako į jokią klausimą. Sakinyje tokį žodį išskiriame kableliais.

Ar tu mane šauki, Nemunėli? Vytuk, atnešk man knygą.

Kartais skiriame šauktuku.

Tėviške! Kokia tu graži.

Turinys

I. Įsidėmėkite šių žodžių rašybą	3
II. Fonetika	4
III. Daiktavardžių ir būdvardžių galūnių rašyba	5
IV. Priešdėlių rašyba	7
V. Priesagų rašyba	8
VI. Veiksmažodžių galūnių rašyba	8
VII. Veiksmažodžių priesagų rašyba	9
VIII. Veiksmažodžių priešdėliai	10
IX. Prieveiksmis	11
X. Skyryba	11

R. Balčiūnienė. Lietuvių kalbos rašybos mokymo atmintinė pradinukams.

Šiaulių „Sandaros“ pagrindinės mokyklos pradinių klasių mokytojos metodininkės parengta atmintinė padės susisteminti rašybos įgūdžius trečios ir ketvirtos klasės mokiniams. Ji padės pradinukui ieškoti atsakymo ir leis pasitikrinti.

SL 2031. 1996 08 27. 0,4 sp. l.

Užs. Nr. 2821 . Tiražas 3000 egz.

Išleido „Šiaurės Lietuva“. Spausdino Šiaulių
„Titnago“ spaustuvė, Vasario 16-osios g. 52,
5400 Šiauliai.

Kaina sutartinė